

П'ЯТИЙ САМІТ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ СПІЛЬНОТИ: ПОШУК ЄДНОСТІ В НОВИХ ПОЛІТИЧНИХ РЕАЛІЯХ

Олександра Каракуц, *центр зовнішньополітичних досліджень НІСД*

Висвітлено перебіг чергового саміту Європейської політичної спільноти, який відбувся в столиці Угорщини – м. Будапешті. Охарактеризовані політичні тенденції держав Європи та їхні підходи до реагування на актуальні виклики, зокрема в контексті результатів президентських виборів 2024 р. в США.

Висновки

- Листопадовий саміт Європейської політичної спільноти (ЄПС) продемонстрував, що Європа перебуває в пошуках єдності та прагне до вироблення узгодженої стратегії дій у нових реаліях, усвідомлюючи необхідність реагування на множинні кризи й досягнення консенсусу в умовах зростання впливу правих та популістських сил у низці європейських країн. Крім того, внутрішньополітична турбулентність в окремих впливових державах (Франції, Німеччині) спричиняє додаткові виклики для формування консолідованої європейської позиції та ефективного реагування на поточні виклики й загрози.

- Під час саміту широко обговорювалися результати президентських виборів у США. Промовці звертали увагу на ймовірні додаткові виклики для європейського середовища в контексті *політичної невизначеності щодо подальшого формату відносин із Сполученими Штатами*. Європейські лідери, з одного боку, налаштовані на конструктивний діалог з новою американською адміністрацією, а з іншого – занепокоєні недостатньою прогнозованістю результатів цього діалогу.

- Учасники п'ятого саміту ЄПС у своїх виступах та заявах засвідчили узгоджену позицію держав Європейського континенту щодо необхідності *взяти на себе більше відповідальності за власну безпеку та зміцнення оборони*, відповідно збільшуючи оборонні видатки та поглиблюючи військово-політичну співпрацю.

- Попри те, що новий політичний контекст створює ризики, у євроатлантичному середовищі для низки держав виникають можливості здійснити *перезавантаження відносин із США та переглянути свій політичний вплив у Європі*. Це особливо актуально для Сполученого Королівства, Франції, Німеччини та Угорщини.

- Подальша військово-політична підтримка України у протистоянні воєнній агресії РФ залишається консенсусним питанням для більшості європейських держав, при цьому поглиблюється усвідомлення необхідності посилення європейського компонента цієї підтримки в умовах можливих змін у зовнішній політиці США.

П'ятий саміт Європейської політичної спільноти (ЄПС) відбувся 7 листопада 2024 р. в столиці Угорщини – м. Будапешті. Угорщина стала приймаючою стороною з огляду на своє головування в Раді ЄС, що розпочалося в липні цього року.

ЄПС – це платформа широкого політичного діалогу щодо питань, що становлять спільний інтерес, вирішення яких сприятиме забезпеченню безпеки, стабільності та процвітання Європейського континенту. На зустрічі були присутні лідери 42 держав, зокрема 24 держав – членів ЄС, а також Сполученого Королівства, Норвегії, Швейцарії, Туреччини, Балканських країн, Кавказу (Вірменія та Грузія), Східної Європи (Україна та Молдова). Федеральний канцлер Німеччини Олаф Шольц не зміг відвідати саміт ЄПС через внутрішньополітичні проблеми в державі (розпад урядової коаліції). Учасники зібрання мали можливість брати участь у тематичних сесіях, проводити неформальні переговори на двосторонньому рівні, а також спілкуватися з пресою.

Саміт ЄПС відбувався на фоні розгортання (поглиблення) численних кризових явищ у міжнародному політичному та безпековому середовищі, які так чи інакше позначаються на регіональній економічній, політичній та безпековій ситуації в державах Європи. Третій рік продовжується повномасштабна збройна агресія Росії проти України. Триває ескалація на Близькому Сході. Посилюються конфлікти й нестабільність на Африканському континенті. Європейська спільнота стикається зі значними викликами через нелегальну міграцію (та її «вепонізацію»), а також економічні наслідки конфліктів. З огляду на це під час листопадової зустрічі ЄПС малося на меті обговорити поточні безпекові виклики та загрози для регіону, а також питання міграції та економічної безпеки (включно щодо таких взаємопов'язаних аспектів, як-от енергетика, транспорт, інновації, світова торгівля)¹.

Саміт проходив на тлі внутрішньополітичної турбулентності в низці держав – учасниць ЄПС (передусім у Німеччині). Крім того, у Європі спостерігається посилення активності правих і популістських сил, що впливає на загальний політичний консенсус та єдність усередині європейських інституцій. У цьому контексті особлива увага була прикута й до місця проведення заходу. Через тривалу напругу в політичному діалозі між європейськими партнерами та Угорщиною остання опинилася в умовах часткової ізоляції у ЄС. Суперечлива

¹ Див.: URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/v5yke2kh/background-brief-final.pdf>

внутрішня та зовнішня політика угорського уряду (також і візити Віктора Орбана до Китаю та Росії) уже призвела до того, що низка держав відмовлялися відправляти своїх міністрів на засідання Ради ЄС під час головування Угорщини. Відповідно, існував ризик аналогічного бойкотування саміту ЄПС у Будапешті, однак європейські лідери у переважній більшості все-таки взяли участь у його роботі. Хоча, варто зауважити, що у виступах запрошених представників знайшли відбиття наявні розбіжності в поглядах Угорщини та її партнерів щодо розвитку та політики європейського об'єднання. Своєю чергою, В. Орбан виступив за повне переосмислення «європейської моделі» з огляду на те, що світова економіка зіштовхнулася з перспективою фрагментації.

Напередодні п'ятого саміту Європейської політичної спільноти відбулося оголошення результатів президентських виборів у США, за результатами яких перемогу здобув представник Республіканської партії Дональд Трамп. Відповідно, *бачення майбутнього формату взаємодії Сполучених Штатів з європейськими державами* стало важливою темою обговорень і публічних заяв у рамках зустрічі ЄПС. Загалом, попри занепокоєння через невизначеність майбутніх відносин з новою адміністрацією, європейські лідери наголосили на готовності *конструктивної співпраці* з новообраним американським президентом. Однак більша увага в цьому аспекті приділялася ставленню європейських держав до проблем забезпечення безпеки на континенті власними зусиллями.

Лідери та високопосадовці держав ЄС погодилися з тим, що Європі необхідно *взяти на себе відповідальність за власну безпеку та оборону*, як і з тим, що їй надалі потрібно надавати різноманітну підтримку Україні у відбитті російської збройної агресії². Генеральний секретар НАТО Марк Рютте, який був присутній на саміті, заявив, що союзникам доведеться витратити набагато більше коштів на оборону³. Цю тезу підтвердили деякі інші лідери європейських держав (зокрема, Литви та Латвії). Французький президент Емманюель Макрон назвав результати президентських виборів у США, у яких переміг Д. Трамп, «вирішальним» моментом для Європи, коли треба спочатку захистити власні інтереси, як це зробили би США, особливо у питаннях оборони й торгівлі⁴.

Не менш важливим стало обговорення на полях саміту ЄПС теми *широкомасштабної війни РФ проти України*. Більшість європейських лідерів продемонструвала узгоджену та стійку позицію щодо надання військово-політичної підтримки Україні (проти цього очікувано висловилася Угорщина), акцентуючи увагу на *важливості продовження допомоги з боку США*. Президентка Єврокомісії Урсула фон дер Ляєн, як і низка інших європейських високопосадовців, висловилася про важливість продовження з боку Європи та Сполучених Штатів

² Див.: URL: <https://www.politico.eu/article/emmanuel-macron-france-europe-us-elections-donald-trump/>

³ Див.: URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-rutte-vydatky-krainy-nato-na-oboronu-tramp/33191874.html>

⁴ Див.: URL: <https://www.rfi.fr/en/international/20241107-macron-urges-european-leaders-to-write-our-own-history-at-joint-summit>

спільної підтримки української сторони в протидії російській агресії⁵. Своєю чергою, М. Рютте підкреслив, що виклики, які створює Росія через агресію проти України, зачіпають сторони по обидва боки Атлантики⁶. Українська сторона також отримала важливий сигнал «залізної підтримки» від прем'єр-міністра Великої Британії Кіра Стармера.

Серед інших питань порядку денного учасники саміту ЄПС обговорювали чутливі для Європи проблеми міграції, а також економічні й торговельні аспекти відносин, у т. ч. із США. На полях заходу також відбувалися важливі дво- та багатосторонні зустрічі лідерів держав. Символічною стала зустріч низки високопосадовців із ЄС, а також лідерів Сполученого Королівства, Франції, Італії, Румунії та Польщі з нещодавно переобраною на другий термін президенткою Молдови Маєю Санду. У заяві за результатами цієї зустрічі європейські партнери наголосили на підтвердженні *законного місця Молдови у вільній і демократичній Європі*, відзначили провал зусиль Росії із дестабілізації ситуації в державі під час виборів, висловили намір рішуче підтримувати Молдову в захисті її суверенітету й територіальної цілісності⁷.

Крім того, на саміті ЄПС відбулися зустрічі представників європейських інституцій з грузинським прем'єр-міністром Іраклі Кобахідзе, під час яких сторони обговорили стан відносин Грузії з ЄС. Грузинська сторона, попри суперечливі внутрішньополітичні події в державі, продовжує формально декларувати свою прихильність щодо інтеграції у Євросоюз.

Прикметною стала й інша зустріч. Президент Туреччини Реджеп Таїп Ердоган під час розмови з Е. Макроном заявив, що *Турецька Республіка діє «зі стратегічною перспективою щодо повноправного членства в ЄС»*, очікуючи від європейських партнерів оновлення Митного союзу та прискорення лібералізації в'язового режиму для турецьких громадян⁸.

⁵ Див.: URL: <https://www.reuters.com/world/europe/trump-german-coalition-collapse-loom-large-european-leaders-meet-budapest-2024-11-07/>

⁶ Див.: URL: <https://abcnews.go.com/Business/wireStory/50-european-leaders-assess-trump-affect-fortunes-german-115595685>

⁷ Див.: URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/en/statement_24_5723/STATEMENT_24_5723_EN.pdf

⁸ Див.: URL: <https://www.aa.com.tr/en/europe/turkiye-seeks-full-eu-membership-with-strategic-view-president-erdogan-tells-frances-macron/3387572>